

AF 94.5

AF 94.5

A108

23.04.94

k40

Johannes Exner:

I anledning af EUROPA NOSTRA prisen til Koldinghus.

Deres excellencer, mine tilhørere.

Hermed vil jeg gerne på arkitekternes og ingeniørernes vegne bringe en tak til Europa Nostra - ved hofjægermesterinde Cataharina Collet - for tildeling af Europa Nostra Prisen til Koldinghus.

Det er en hædersbevisning, som vi har følt måske ikke var helt indlysende at få, efter den diskussion, der har været om projektet. Restaureringsprincippet fandtes af mange kontroversielt, især i de første år.

Kritikken kom ikke kun lokalt fra lægfolk men også fra mere eller mindre faglige kredse i Danmark. Hvorimod den fra udlandets side er blevet fulgt med positiv interesse og offentliggjort i mange tidsskrifter.

For os er der ikke noget ekseptionelt i de tanker, der ligger bag restaureringen. De er bare en logisk opfølgning af den anti-restaureringbevægelse, der opstod i England i slutningen af forrige århundrede mod de mange ødelæggende restaureringer, som landets historiske kirker og slotte blev udsat for.

Det var restaureringer, der af den internationalt kendte kunsthistoriker og forfatter, John Ruskin, blev betegnet som "den største ulykke en historisk bygning kunne udsættes for".

Nedrivninger og udslettelse af mange historiske lag med efterfølgende rekonstruktioner og nævenyttig opfriskninger af originale dele, var direkte ødelæggende for mange bygninger som historisk genstand.

De voldsomme indgreb udførtes i overdreven iver efter at ville genskabe "den oprindelige skikkelse", et i sig selv umuligt foretagende.

Den franske arkitekt Viollet le Duc, som interesserede sig specielt for den gotiske arkitektur og stil, restaurerede på den baggrund mange af Frankrigs betydeligste katedraler og slotte.

I samme forbindelse er han kendt for at have udtalt, at det ved restaurering går ud på at skabe en endnu fornemmere og rigtigere gotik, end den der var.

Det samlede Koldinghuskompleks er nu, efter 20 års arbejde, atter under tag og i brug. Man skal 186 år tilbage før dette sidst var tilfældet. Dengang fungerede slottet som bolig og regeringssæde for kongen.

I dag er Koldinghus konverteret til museums- og udstillingsfunktioner. Bygningen er fredet og underkastet de bestemmelser, der i den forbindelse er gældende.

Arten af det arbejde, der er realiseret, er vanskelig at karakterisere ved en enkelt dækkende faglig term. Europa Nostra benævner det "restaurering" og "fornyelse". Andre kalder det "genopbygning".

En engelsk professorkollega, Dereck Linstrom, har i ICOMOS' internationale tidsskrift MONUMENTUM anvendt ordet "conversion", "konvertering", om vort arbejde med Koldinghus.

Inden for det fagområde, som oftest kaldes "restaurering", hersker der en betydelig teminologisk uklarhed og forvirring, som trænger til at afklares på internationalt plan med meget mere præcise og dækkende definitioner.

Indtil nu er ordet "konvertering" måske det bedste udtryk, for det der sker, når en bygning går fra "status quo ante" (den situation og tilstand en bygning befinder sig i indtil en vis begivenhed finder sted), til den derefter optræder i en ny og anderledes status.

For Koldinghus' vedkommende er den skelsættende begivenhed branden 1808. Herefter skifter slottet funktion fra kongebolig, via ruinstatus, til 1900-tallets kulturelle aktiviteter: museum, udstillinger, musik, foredrag o.l., som er status quo.

Koldinghus er i den henseende interessant ved at kunne fremvise flere forskellige restaureringsholdninger, som tilsammen demonstrerer 150 år af restaureringsfagets historie. Det er holdninger vi stadig kender og diskuterer. Nogle hører ikke mere til indenfor fagområdet. Andre kan stadig anvendes, når man blot afvejer deres begrænsede brugbarhed.

I stedet for stereotyp og fantasiløst at fastlåse sig til een metode, f.eks. den ofte omtalte "rekonstruktion", hvor man tilstræber at hele bygningen "skal føres tilbage til oprindelige stil", bør man i højre grad opfatte holdningerne som en samling af nuancerede behandlingsmetoder, der hver for sig anvendes i forhold til de forskellige bygningsdeles tilstand og behov rundt om i huset.

En vis orden og overskuelighed får man, når man opstiller metoderne successivt i en skala af behandlingsforanstaltninger begyndende med beskedne indgreb, der i skalaforløbet går over i mere og mere omfattende indgreb.

I skalaen kan mange af de ofte tilfældigt anvendte udtryk indplaceres, hvorved de fra deres rette plads får en mere præcis mening og definition.

Jeg skal kort nævne skalaens trin:

præserving, vedligeholdelse, konservering, reparation, rehabilitering, restaurering, konvertering og rekonstruktion, hvortil man kan føje fornyelse og nybyggeri.

Alle disse grader repræsenterer bygningsplejemetoder, der er anvendt på Koldinghus gennem de sidste 150 år. Som eksempel kan nævnes arkitekt L.A. Winstrups præservering i 1880'erne, hvor han uhyre fornuftigt overdækker de i fri luft klimatisk udsatte og ubeskyttede ruinmurkroner med tagsten. Winstrups indgreb findes i dag bevaret indvendig synligt på syd- og østfløjenes tværmure.

Af andre tilsvarende nye beskyttelsesforanstaltninger er i slotsgården udført nye præserverende glashalvtage over tårnenes fragmenterede portaler.

Ligeledes fungerer Dronningens tårn som en beskyttende foranstaltning af de arkæologisk righoldige murpartier i slotsgårdens nordøst hjørne.

Et eksempel fra skalatrinnet "rekonstruktion", finder vi anvendt af arkitekt Jens Vilhelm Petersen i rekonstruktionen af nordfløjens hvælvinger i 1890'erne, og af arkitekt Viggo Norn i dennes rekonstruktion af Kæmpetårn og riddersal i 1930'erne.

Fra nyeste tid optræder vore rekonstruktioner af nye barokvinduer i syd- og østfløjene, et krav der var indeholdt i kompromisprojektet, som nu er realiseret.

Som eksempel på noget der måske kan føres ind under begrebet "restaurering" kan peges på arbejdet med Trompetertårnets og Kronprinsens tårnoverdele med de nye balustrader. Mens hovedindgangen, de nye bislag med kældernedgangene og Dronningens tårn er udpræget nybyggeri.

Koldinghus er således ikke kun interessant ved sine historisk synlige stil- og byggeperioder, men også ved ruinperioden med de her nævnte forskelligartede beskyttelsesforanstaltninger udviklet gennem 150 års successive arbejder, og udført af flere forskellige arkitekter. Det er et historisk forløb, som er interessant i det samlede billede, og som derfor er forblevet urørt og synligt til stede.

Det er disse synliggjorte restaureringsholdninger, der sammen med de historiske begivenheder og personer, knyttet til stedet, der illustrerer Koldinghus' livsløb og gør slottet så vældig interessant for et bredt mål af mennesker, og på en sådan måde, at mange betages af bygningens dramatiske kompleksitet, bliver nysgerrige, begynder at se, og forsøger at forstå, hvad det er, de faktisk ser.

Dette kan give anledning til at undre sig over, hvor forskelligt folk egentlig ser, når de ser på historisk arkitektur.

Jeg skal pege på to udprægede forskelligheder.

Hos nogle mennesker, som ser en kunstgenstand eller står over for et stykke arkitektur, springer deres i hjernen oplagrede større eller mindre paratviden ind og blokerer for en fri og

uhildet nysgerrighed.

Det sete sættes uden større refleksioner i bestemte båse i overensstemmelse med den pågældende betragters forudfattede mening, som kan være tilegnet på forhånd gennem litteratur eller andre menneskers redegørelser. Betragtningen bliver af relativ kort varighed, og foregår som en slentren forbi eller gennem bygningen med det udstillede materiale frem mod næste programpunkt eller besøgets afslutning. Sådanne personer tilhører en uvisuel, passiv og ukunstnerisk betragtertype.

Andre lader øjnene intenst arbejde, trænge ind i objektet, afdække, indoptage og bearbejde det sete i hjernen, hvor det sætter nye impulser igang, skaber associationer og oplevelser, og giver lyst til at vende tilbage til stedet. Iagttagelserne er ikke udtømte, der kan hentes meget mere. Sådanne betragtere tilhører en opmærksom og kunstnerisk præget gruppe, følsom og særlig visuelt begavet.

Den første gruppe, baghoved-gruppen, ser på historisk arkitektur som sightseeing turister og kontrollanter, der lader blikket hvile på udstillingsgenstanden et kort øjeblik, ser på den historiske bygning i et mere eller mindre planlagt begrænset tidsrum.

Den anden gruppe, forhoved-gruppen, den visuelt begavede, bruger ubevidst meget mere tid, og er i stand til at huske detaljer, evner at fremkalde det sete for det indre øje, og kan ikke lade være med at bringe det ind i større sammenhænge, der smitter positivt af på hans tilværelse, og er til inspiration for ham selv og hans omgivelser.

Jeg vil slutte med at pege på, at intet af den bygningsmæssige substans, vi overtog i 1972 er subtraheret, fjernet. Tekniske, brugsmæssige og arkitektoniske problemer er løst ved additioner, der næsten ikke griber ind i det bestående. Processen er reversibel. Hvis man fjerner vore tilføjelser, har man ruinen urørt igen og i samme skikkelse som før. I dag kan man, som før, aflæse slottets historie på murværket, hvis man forstår, eller gør sig den ulejlighed at lære murværkets sprog.

Bevaringsmetoden har været uhyre nænsom over for den historiske skikkelse, Koldinghus besad i 1972, og som var et resultat af slottets lange historiske liv.

Koldinghus fremtræder dermed i dag som et virkeligt sandt historisk væsen, og vil, med anvendelse af den prisbelønnede metode kunne fortsætte som sådan i fremtiden.

Tak for opmærksomheden.